

Akční plán
opatření proti šíření bakterie *Xylella fastidiosa* v ČR
pro rok 2017

Úvod

Akční plán popisuje opatření, která je třeba přijmout s cílem zamezit šíření bakterie *Xylella fastidiosa* (Xf) na území ČR s ohledem na stávající rizika (podezření z výskytu Xf v ČR na rostlinách dodaných ze zahraničí). Akční plán vychází z pohotovostního plánu pro Xf a stanovuje konkrétní kroky pro danou situaci. Součástí akčního plánu je také informační kampaň zaměřená na zvýšení povědomí veřejnosti o rizicích spojených s výskytem a šířením Xf a na omezování tohoto rizika.

Zkratky a vysvětlivky

dotčené rostliny – dotčené rostliny ve smyslu Nařízení ÚKZÚZ čj. UKZUZ 063103/2016, tzn. hostitelské rostliny a rostliny uvedené v článku 1. písm. c) výše uvedeného nařízení ÚKZÚZ

hostitelské rostliny – hostitelské rostliny ve smyslu Nařízení ÚKZÚZ čj. UKZUZ 063103/2016, jejichž seznam je uveden v databázi vedené a aktualizované Evropskou komisí a je také pravidelně aktualizován na webových stránkách ÚKZÚZ

NZ – nárazníková zóna

ODIA – Odbor diagnostiky ÚKZÚZ

OdRLI – Oddělení rostlinolékařské inspekce ÚKZÚZ

ODV – Odbor dovozu a vývozu ÚKZÚZ

ORLI – Odbor rostlinolékařské inspekce ÚKZÚZ

OOŠO – Odbor ochrany proti škodlivým organismům ÚKZÚZ

SRLP – Sekce rostlinolékařské péče ÚKZÚZ

ÚKZÚZ – Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský

Xf – bakterie *Xylella fastidiosa*

ZZ – zamořená zóna

Rekapitulace a stav k 31. 5. 2017

Dne 1. 2. 2017 obdržel ÚKZÚZ avízo ze Španělska o dodávce 56 rostlin vítodu myrtolistého (*Polygala myrtifolia*) do ČR. Tyto rostliny pocházely ze školky v Andalusii, ze které byly dodány rostliny vítodu také do školky na Mallorce, v níž byl později na vítodu zjištěn výskyt

bakterie *Xylella fastidiosa* (Xf). Na základě této informace provedl ÚKZÚZ dohledání těchto rostlin, které zakoupila česká firma registrovaná v Praze.

Při dohledání bylo zjištěno, že 55 rostlin vítodu z dodávky bylo prodáno konečným spotřebitelům v 18 prodejnách společností Hornbach Baumarkt CS spol. s r. o. a Bauhaus k. s., a to 44 rostlin v 14 prodejnách v ČR a 11 rostlin ve 4 prodejnách v SR. Jedna rostlina ze zmíněné dodávky zůstala ihned po dodání u české firmy, která rostliny nakoupila ve Španělsku, a byla pěstována v prostorách této firmy v Husinci u Řeže v zimní zahradě. Tato rostlina byla předána na pracoviště OdRLI Praha, odkud byla převezena k testování do diagnostické laboratoře ODIA Olomouc. Bylo zjištěno, že tato rostlina byla pěstována v nádobě o objemu 10 l a pocházela tak zřejmě z jiné partie než ostatní rostliny vítodu, které byly umístěny v nádobách o objemu 5 l.

Přestože rostlina vítodu byla ve špatném zdravotním stavu, podařilo se ODIA odebrat a otestovat několik vzorků z různých částí této rostliny. Dne 10. 3. 2017 vystavil ODIA protokol o dílčím výsledku rozboru z kterého vyplynulo, že podle výsledků testů existuje u této rostliny podezření z výskytu Xf, neboť byly získány pozitivní výsledky testů některých vzorků na výskyt Xf metodami ELISA i PCR. Pro potvrzení výsledku byla požádána zahraniční laboratoř (AGES, Rakousko) o confirmaci výsledku testování. ODIA zaslal k otestování do zahraničí jak DNA, tak i vzorky zbytků rostliny. Laboratoř AGES potvrdila pozitivní reakci DNA z vítodu testované metodou PCR. Vzorek DNA byl následně poslán ke confirmaci do laboratoře v Bari (Itálie).

V prostorách dotčené firmy v Husinci u Řeže OdRLI Praha následně odebralo vzorky z rostlin, které se nacházely v bezprostředním okolí vítodu uvnitř budovy. Jednalo se o rostliny olivovníku (*Olea* sp.), vavřínu (*Laurus* sp.), citrusu (*Citrus* sp.) a datlovníku (*Phoenix* sp.). Souběžně (24. 3. 2017) OdRLI Praha nařídilo majiteli dotčené firmy úřední opatření, spočívající v zákazu přemísťování všech dotčených rostlin, nacházejících se uvnitř budovy provozovny, a zákaz manipulace s těmito rostlinami, a dále zákaz přemísťování všech dotčených rostlin z areálu dotčené provozovny v Husinci u Řeže a přemísťování jiných dotčených rostlin do tohoto areálu.

Dne 7. 4. 2017 vystavil ODIA protokol o pozitivním výsledku testů na Xf u směsného vzorku ze dvou rostlin datlovníku umístěných v bezprostředním okolí vítodu podezřelého z napadení Xf. Rostliny byly následně znovu jednotlivě otestovány a vzorky extraktů z těchto rostlin byly také zaslány ke confirmační diagnostice do laboratoře v Bari.

OdRLI Praha provedlo prošetření možnosti šíření Xf z případného ohniska výskytu v Husinci u Řeže. Podle expertního stanoviska zpracovaného Mgr. Igorem Malenovským, Ph.D. z Ústavu botaniky a zoologie PřF MU, který je uznávaným specialistou na křísy, je šíření Xf pomocí potenciálních tuzemských přenašečů do okolí (a zejména na větší vzdálenosti) málo pravděpodobné, a to i vzhledem k terénní situaci, kdy je ohnisko výskytu ohraničeno ze tří stran meandrem řeky Vltavy a v blízkém okolí převažují zemědělské kultury, které jsou pro život výše zmíněných potenciálních vektorů spíše nevhodné.

Dne 4. 5. 2017 obdržel ÚKZÚZ výsledky diagnostické analýzy z Bari. U žádného z 6 vzorků extraktů (3 z vítodu a 3 z datlovníků) nebyl potvrzen výskyt Xf. Laboratoř v Bari byla požádána také o otestování rostlin datlovníku (nikoli jen extraktů), ale vzorky k otestování dosud nebyly odeslány. Čeká se na oprávnění k dovozu podezřelého karanténního materiálu (Letter of Authority) z Itálie, které dosud nebylo dodáno.

Do doby, než budou známy konečné výsledky confirmačních diagnóz rostlin datlovníků v Bari, se dosavadní situace považuje za podezření z výskytu Xf. Podezření z napadení rostliny vítodu bakterií Xf se považuje za nepotvrzené.

Hlavní prvky akčního plánu:

1. Eradikační opatření v místě ohniska výskytu Xf
2. Průzkum v dotčených provozovnách firem Bauhaus a Hornbach a v jejich okolí
3. Intenzivní detekční průzkum u prodejců rostlin konečným spotřebitelům
4. Cílené kontroly zdravotního stavu hostitelských rostlin dovážených anebo dodávaných na území ČR ze zahraničí
5. Informační kampaň včetně požádání veřejnosti o poskytnutí rostlin výtodu z předmětné podezřelé zásilky ze Španělska k otestování

ad 1) Eradikační opatření

Eradikační opatření se nařídí, potvrdí-li výsledky konfirmačních diagnóz rostlin datlovníků v Bari výskyt Xf. Eradikační opatření se budou provádět v území vymezeném v místě dotčené provozovny v Husinci u Řeže, kde byly napadené rostliny datlovníku umístěny, a jeho okolí. Do doby, než budou známy výsledky konfirmačních diagnóz rostlin datlovníků, OdRLI Praha provede odběr vzorků ze všech dotčených rostlin v okruhu 100 m od budovy, v níž byly datlovníky umístěny, a následně také průběžný odchyt potenciálních přenašečů v tomto území. Potvrdí-li výsledky konfirmačních diagnóz rostlin datlovníků v Bari výskyt Xf:

a) OdRLI Praha vymezí zamořenou zónu (ZZ) v areálu dotčené firmy v Husinci u Řeže.

b) OdRLI Praha nařídí MRO jednotlivým fyzickým a právnickým osobám v okruhu 100 m od hranic zamořené zóny, spočívající v:

- likvidaci hostitelských rostlin a všech ostatních rostlin s příznaky;
- ošetření proti přenašečům Xf;
- zákazu přemísťování dotčených rostlin z tohoto a do tohoto území.

Termín: ihned po definitivním potvrzení výskytu Xf.

c) ÚKZÚZ vymezí nárazníkovou zónu (NZ) v okruhu 1 km od hranic ZZ. V NZ nařídí formou nařízení ÚKZÚZ (zpracuje OOŠO) blíže neurčenému počtu osob zákaz přemísťování (např. nákup, prodej) všech dotčených rostlin, s výjimkou prodeje rostlin fyzicky zajištěných proti kontaktu s křísy. Toto nařízení bude kromě umístění na webových stránkách ÚKZÚZ rozesláno příslušným obecním úřadům v NZ (v případě NZ v okruhu 1 km jde o obce Husinec, Řež, Klecany, Roztoky) a všem producentům dotčených rostlin v NZ, což zajistí SRLP.

OdRLI Praha označí na příjezdových cestách vymezené území značkami upozorňujícími na výskyt Xf po projednání tohoto opatření s příslušnými orgány.

Termín: do 14 dnů od potvrzení výskytu konfirmačními diagnózami v Bari.

d) ÚKZÚZ (OdRLI Praha, v případě potřeby za pomoci dalších OdRLI, popřípadě dalších zaměstnanců ÚKZÚZ) zajistí odběry vzorků z příznakových i bezpříznakových dotčených rostlin v NZ ve čtvercové síti 100 x 100 m, a to postupně směrem od 100 m okruhu vymezeného okolo ZZ k hranicím NZ.

ODIA (a případně pověřené /externí/ diagnostické laboratoře) zajistí průběžné testování těchto vzorků.

Termín: postupně v průběhu roku 2017.

V případě zjištění napadení další rostliny nebo rostlin Xf, které byly na příslušném stanovišti delší dobu a zdroj jejich napadení nebude možno jednoznačně určit, vymezí ÚKZÚZ NZ širší, a to dle platné legislativy do 10 km od ohniska výskytu, a nařídí a provede opatření podle písm. c) a d) pro toto vymezené území.

ad 2) Průzkum v dotčených provozovnách firem Bauhaus a Hornbach a v jejich okolí

Výskyt Xf v provozovnách firem Bauhaus a Hornbach nebyl prokázán, vzhledem k principům předběžné opatrnosti bude proveden intenzivní průzkum v dotčených provozovnách firem Bauhaus a Hornbach, kam bylo dodáno 44 ks výtodů ze školky v Andalusii, na které obdržel ÚKZÚZ avízo ze Španělska, a v jejich okolí.

a) Průzkum zaměřený na dotčené pokojové rostliny, které mohly být v prodejně od loňského roku

Místně příslušné OdRLI zajistí vizuální prohlídky a odběr vzorků dle následujícího postupu: K laboratornímu vyšetření se odebírají buď celé rostliny (v případě malých rostlin), v případě větších rostlin (např. *Citrus* spp., *Olea* spp.) se odebírají jejich části (velikost vzorku se stanoví podle přílohy č. 2 pohotovostního plánu). Odebírají se vzorky rostlin s podezřelými příznaky. Za příznaky se považují zhoršený zdravotní stav rostlin, usychání listů od okrajů, usychání části listu, který zhnědne, zatímco okolní pletiva žloutnou nebo červenají. Počty odebraných vzorků se volí s ohledem na celkový počet dotčených pokojových rostlin v prodejně, obvykle max. do 5 vzorků, v případě většího počtu těchto rostlin do 10 vzorků. Zahájení průzkumu ihned. Průzkum se provede jako jednorázový.

Dotčenými pokojovými rostlinami jsou:

Citrus spp.
Coffea spp.
Coprosma repens A. Rich.
Cyperus eragrostis Lam.
Duranta erecta L.
Eugenia myrtifolia Sims
Ficus carica L.
Grevillea juniperina L.
Hedera helix L.
Hibiscus schizopetalus (Masters) J.D. Hooker
Laurus nobilis L.
Myrtus communis L.
Olea europaea L.
Phoenix reclinata Jacq.
Phoenix roebelenii O'Brien
Schinus molle L.
Tillandsia usneoides (L.) L.

b) Průzkum výskytu přenašečů ve vnitřním prostoru zahradnického úseku dotčené provozovny

Místně příslušné OdRLI zajistí průzkum a odběr vzorků dle následujícího postupu:

Průzkum se zahájí pomocí žlutých lepových desek, které se v rohu označí nalepovacím štítkem s logem ústavu, informací o probíhajícím monitoringu ŠO a vyplněným telefonním kontaktem na odpovědného inspektora. Desky se rozmístí ve vhodných místech (nejlépe u dotčených rostlin) v počtu max. 5 kusů na provozovnu. Jsou-li prodejní plochy rostlin rozděleny na vnitřní a venkovní část, rozmístí se žluté desky v obou těchto částech, a to minimálně vždy po 2 kusech. Zjistí-li se v průběhu cca čtrnáctidenního pozorování výskyt možných přenašečů, zašlou se lepové desky do ODIA Olomouc k potvrzení výskytu přenašečů. Po potvrzení výskytu přenašečů z ODIA se přistoupí k šetrnému odchytu přenašečů (nejlépe sklepáváním či individuálním odchycem exhaustorem). K jednomu testu je nutné odebrat nejméně 5 přenašečů. Odchycení přenašeči se odešlou do ODIA Olomouc k testům na přítomnost bakterie.

Zahájení průzkumu ihned. Průzkum se provede jako jednorázový.

c) Průzkum výskytu přenašečů v okolí dotčených provozoven Bauhaus a Hornbach

Místně příslušné OdRLI zajistí průzkum a odběr vzorků dle následujícího postupu:

Průzkum se zahájí pomocí žlutých lepových desek, které se v rohu označí nalepovacím štítkem s logem ústavu, informací o probíhajícím monitoringu ŠO a vyplněným telefonním kontaktem na odpovědného inspektora. Desky se rozmístí ve vhodných místech (přednostně v blízkosti hostitelských rostlin nebo přímo na tyto rostliny, při jejich nepřítomnosti v blízkosti dotčených rostlin nebo na tyto rostliny, nejsou-li přítomny ani tyto rostliny, využijí se rostliny jiné) v okruhu 100 m od provozovny. Počet desek se zvolí v závislosti na množství hostitelských rostlin v okolí (max. 10 desek při silném výskytu hostitelských rostlin). Zjistí-li se v průběhu cca čtrnáctidenního pozorování výskyt možných přenašečů, zašlou se lepové desky do ODIA Olomouc k potvrzení výskytu přenašečů. Po potvrzení výskytu přenašečů z ODIA se přistoupí k šetrnému odchytu přenašečů (sklepáváním nebo smýkáním, eventuálně individuálním odchycem exhaustorem).

Zahájení průzkumu cca v polovině května (dle průběhu počasí), ukončení cca v polovině července.

d) Průzkum zaměřený na hostitelské rostliny, v případě jejich nepřítomnosti na dotčené rostliny, v okolí dotčených provozoven Bauhaus a Hornbach

Místně příslušné OdRLI zajistí vizuální prohlídky a odběr vzorků dle následujícího postupu:

K laboratornímu vyšetření se odebírají buď celé rostliny (v případě malých rostlin), nebo v případě větších rostlin jejich části (velikost vzorku se stanoví podle přílohy č. 2 pohotovostního plánu). Odebírají se vzorky rostlin s podezřelými příznaky. Za příznaky se považují zhoršený zdravotní stav rostlin, usychání listů od okrajů, usychání části listu, který zhnědne, zatímco okolní pletiva žloutnou nebo červenají. Počty odebraných vzorků se volí s ohledem na celkový počet hostitelských (dotčených) rostlin ve stanoveném území, obvykle max. do 5 vzorků, v případě většího počtu těchto rostlin do 10 vzorků.

Zahájení průzkumu cca v polovině května (dle průběhu počasí), ukončení na konci června. Průzkum se provede jako jednorázový.

ad 3) Intenzivní detekční průzkum u prodejců rostlin konečným spotřebitelům

Místně příslušné OdRLI zajistí vizuální prohlídky a odběr vzorků v dotčených i nedotčených provozovnách firem Bauhaus a Hornbach a u ostatních prodejců rostlin konečným spotřebitelům v rámci detekčního průzkumu výskytu Xf u nově nabízených prioritních rostlin pro průzkum Xf, kterými jsou:

1. oleandr obecný, 2. olivovník evropský, 3. vítod myrtolistý, 4. myrobalán třešňový, mandloň obecná, broskvoň obecná, třešeň obecná, 5. kávovník, 6. réva vinná, 7. javor klen, 8. růže mnohokvětá, 9. levandule lékařská, l. smilovitá, l. zoubkatá, rozmarýn lékařský, myrta obecná. Přednostně se sledují rostliny dodané z Francie, Itálie, Španělska a třetích zemí. Odebírají se vzorky rostlin s podezřelými příznaky.

Termín průzkumu: od května do konce roku 2017.

ad 4) Cílené ověřování připojení rostlinolékařských pasů k hostitelským rostlinám Xf dováženým anebo dodávaným na území ČR ze zahraničí a kontroly zdravotního stavu těchto rostlin

ÚKZÚZ zahájí cílené ověřování připojení rostlinolékařských pasů k hostitelským rostlinám Xf dováženým anebo dodávaným do ČR a kontroly zdravotního stavu těchto rostlin ještě před jejich rozvozem tuzemským prodejcům (pokud možno v překladištích) nebo těsně po jejich dodání tuzemským prodejcům v případě přímé dodávky. Tyto kontroly mají mimo jiné za cíl zachytit případné napadené zásilky rostlin ze třetích zemí a dodávky rostlin z jiných členských států EU ještě před jejich prodejem odběratelům. Místa kontrol stanoví ORLI s využitím informací poskytnutých na vyžádání ÚKZÚZ dovozci, dodavateli a prodejci dotčených hostitelských rostlin dodávaných ze zahraničí.

Místně příslušná OdRLI k místům překladišť nebo místům dodávky budou provádět tyto kontroly v rámci rostlinolékařského dozoru. S ohledem na potřebu rychlé dopravy odebraných vzorků do diagnostické laboratoře ODIA a při využití služeb České pošty k dopravě vzorků budou kontroly prováděny zpravidla na počátku pracovního týdne. Kontroly spočívají v kontrole připojení rostlinolékařských pasů k těmto rostlinám a v zjišťování příznaků napadení Xf, následném vzorkování a testování příznakových rostlin dle předem stanovených priorit dle míry rizika. Testované partie rostlin nebudou moci být uvolněny na trh před ukončením testů s negativním výsledkem (zákaz uvedení příslušné partie na trh do výsledku diagnostického rozboru a fyzické oddělení této partie od všech dotčených rostlin, tzn. umístění partií rostlin v prostoru bez přístupu přenašečů Xf; tedy ve zcela stavebně oddělené místnosti nebo prostoru, anebo pod sítí proti hmyzu s oky maximálně 1,5 mm) nařídí OdRLI formou úředního opatření. ODIA bude odebrané vzorky testovat přednostně, aby nedocházelo k nadměrnému zadržování těchto rostlin (předpokládaná doba testování v případě negativního výsledku je 5 pracovních dnů ode dne doručení vzorku), a o výsledku rozboru bude neprodleně informovat OdRLI. Po obdržení informace o negativním výsledku testu bude OdRLI neprodleně informovat příslušného obchodníka a neprodleně zruší úřední opatření.

Kontroly budou prováděny přednostně u rostlin dodávaných z Francie, Itálie, Španělska a třetích zemí. Prioritními rostlinami pro provádění kontrol jsou 1. oleandr obecný, 2. olivovník evropský, 3. vítod myrtolistý, 4. myrobalán třešňový, mandloň obecná, broskvoň obecná, třešeň obecná, 5. kávovník, 6. réva vinná, 7. javor klen, 8. růže mnohokvětá, 9. levandule lékařská, l. smilovitá, l. zoubkatá, rozmarýn lékařský, myrta obecná.

Každé OdRLI provede každý týden alespoň jednu kontrolu v alespoň jednom překladišti nebo místě dodávky, které je v areálu územní působnosti dotyčného OdRLI. Pokud OdRLI při návštěvě zjistí, že v termínu návštěvy nejsou v překladišti nebo v místě dodávky přítomny rostliny podléhající této kontrole, provede se kontrola v jiném termínu, kdy podle údajů, které OdRLI v tomto překladišti nebo v místě dodávky zjistí, tyto rostliny pravděpodobně budou.

V jednom překladišti nebo místě dodávky se odeberou vzorky pouze z jedné partie rostlin s příznaky.

ODV bude provádět obdobné kontroly u rostlin přímo dovážených ze třetích zemí v rámci dovozní rostlinolékařské kontroly ve vstupních místech. Tyto zásilky, resp. partie, z nichž byly odebrány vzorky, nebudou před ukončením testů uvolněny do navrhovaného celního režimu.

Termín kontrol: od května do konce roku 2017.

ad 5) Informační kampaň včetně požádání veřejnosti o poskytnutí rostlin vítodu z předmětné podezřelé zásilky ze Španělska k otestování

a) články v tisku informace pro rozhlas a televize

Zemědělec 51/2016: *Nebezpečný patogen se rozšiřuje;*

řada informací poskytnutých na vyžádání jednotlivými médii v průběhu března a dubna 2017;

b) webové stránky ÚKZÚZ

29. 3. 2017: tisková zpráva ÚKZÚZ: Vážné podezření na výskyt obávané fytokaranténní bakterie *Xylella fastidiosa* v Česku, obsahující všeobecnou informaci o Xf, o dodávce podezřelých rostlin ze Španělska, výzvu občanům, kteří si v roce 2016 zakoupili rostliny vítodu v dotčených provozovnách Hornbach a Bauhaus na kontaktování ÚKZÚZ a nabídku odkupu a otestování těchto rostlin a varování před nákupem ovocných a okrasných rostlin z neproověřených zdrojů;

12. 4. 2017: tisková zpráva ÚKZÚZ: Fytokaranténní bakterie *Xylella fastidiosa* - aktuální informace, obsahující i varování před nákupy ovocných a okrasných rostlin z neproověřených zdrojů, ze zemí s výskytem Xf a upozornění na zákaz dovozu živých rostlin ze třetích zemí bez platného rostlinolékařského osvědčení;

c) jednání s MZe a pěstitelskými svazy se uskutečnilo dne 31. 3. 2017, na jednání ÚKZÚZ podal informaci o současné situaci s Xf, další informace svazům byla podána 21. 4. 2017 dopisem ředitele ÚKZÚZ;

d) projednání situace s Xf s prodejci (firmy Hornbach a Bauhaus) proběhlo na schůzkách ředitele SRLP se zástupci těchto firem; firmy jsou nadále průběžně informovány písemně;

e) vydání nové listovky (brožury) s podrobnými informacemi o bakterii *Xylella fastidiosa*;

f) vydání informačního letáku oslovujícího veřejnost se základními informacemi o bakterii *Xylella fastidiosa*, možnostech omezování rizik a s místně příslušnými kontakty na inspektory ÚKZÚZ;

g) odborný seminář Opatření proti zavlékání a šíření fytokaranténní bakterie *Xylella fastidiosa* v České republice, který se uskutečnil dne 12. 5 2017 v budově MZe k pracovnímu projednání

Akčního plánu ÚKZÚZ proti zavlečení a šíření bakterie *Xylella fastidiosa* v ČR pro rok 2017 se zástupci dovozců, dodavatelů, prodejců a pěstitelů ovocných, okrasných, lesních rostlin a révy vinné;

h) konference na téma „Rostlinolékařská rizika v Evropské unii“, ÚKZÚZ uspořádal tuto konferenci dne 30. 5. 2017, jedním z témat je i informace o Xf;

i) umístění informačních plakátů do dotčených provozoven firmy Hornbach;

místně příslušné OdRLI umístí do každé dotčené prodejny se souhlasem odpovědné osoby 4 informační plakáty; zalaminované plakáty formátu A3 se umístí k prodejním plochám rostlin – vždy po 1 kusu do vnitřní a venkovní části prodeje; nezalaminované plakáty formátu A2 se umístí na stěnu prodejny v místě jejího hlavního vstupu a východu;

termín: při zahájení průzkumu v prodejnách, ukončení (odstranění plakátů) do poloviny července.